

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

A tanítói korpótlékok ügye.

Volt ugyan már lapunkban szellőztetve ez a fontos ügy; de újabban felmerült esetek alkalmából kötelességünknek tartjuk ismételve is szólni róla.

A legközelebb összeülendő egyházkerületi gyűlésnek — mint a meghívóban igen helyesen jelezve van — alig lehet sürgősebb teendője, mint a kormány részéről visszautasított korpótléki kérvényeket hathatós felszólamlása által kedvezőbb eredményre juttatni. Másfelől pedig meg kell valami módon nyugtatni úgy a korpótlék-váró tanítóknak, mint az annak megadására képtelen szegény egyházaknak remény és kétség közt hánykódó zaklatott kedélyét.

Eröss Lajos püspökladányi lelkészársunk kétségtelenül kimutatta, hogy a különben jóakaratúnak ismert közoktatásügyi miniszter úr sajnálatos kollízióba jött e téren az egyházi hatóságok kijelentéseivel és a szentesített országos törvény ünnepélyes ígéretével.* Mi azt akarjuk az alábbiakban kimutatni, hogy nem vette kellően figyelembe az állam és a magyar közoktatásügy érdekeit sem.

Az államnak ugyanis nem áll érdekében a tanítók és iskolafentartó egyházak közt készakarva összeütközést hozni létre és érdekharcot idézni elő.

Már pedig a beadott kérvények tömeges visszaútasítása következtében kikerülhetetlenül ez fejlődik ki, ha csak az újra felterjesztendő kérelmek kedvezőbb elbánásban nem részesülnek. Mert lássuk: hogyan áll a dolog? A tanítóknak országos törvényen alapuló joguk van követelni az ötödéves korpótléket. Szükségük is van rá. Meg is érdemlik. De a szegény református egyházak nem adhatják meg, mert *nem bírják*; a jobb móduak azt mondhatják: ők

nem ígérték meg, tehát nem adják; kapnak ők arra a fizetésre, a mit megígértek, pl. 700—800 frtra olyan tanítót, a ki lemond a korpótlékról szívesen. Ugyan mi lesz ebből? Mi lehetne más, mint *késérü visszály* a magyar tanítók, papok, meg az önkormányzati jogokhoz hozzá szokott presbiterek közt? Az ólálkodó jezsuita pedig a markába nevet, sőt tapsol örömeiben, mondván: így van jól! éppen ezt akartam! mire is való az a protestáns iskola? veszszen, pusztúljon! régen megirta a mi kis káténk, hogy „a szakadályok tartós étellel nem bírnak; keletkeznek, zajognak és eltűnnek.“* Örül a néppárt is, meg Zichy Nándor gróf, a ki tudományát a katekizmusból meríti.

Nem áll érdekében az államhatalomnak az sem, hogy *szentesített országos törvényeinek érvénye iránt kétségeket támaszson azok lelkében is, kik a tanügy terén a kormány törekvéseit legnagyobb hűséggel támogatják.*

A törvény világosan írja, hogy *„ha az ötödéves korpótlékokat az iskolafentartók saját erejükből kizsoltgáltatni nem képesek, állami segélyben fognak részesülni.“* És íme azt látjuk, hogy nem részesülnek benne olyan szegény nyomorult egyházak sem, melyeknek több iskolai teherviselésre képtelen voltát maga a *lélekszám csekélysege* is igazolhatná, ha nem volnának is okmányai, melyekben szomorú szegénységét községi bíró, jegyző, szolgabíró, esperes, püspök hivatalosan bizonyítják. Például hozhatjuk fel egyebek közt a nagybányai egyházmegyéből az apahegyi kis leányegyházat. Lélekszáma csak 212; hívei szegény szőlőmunkások; míg a filokszera el nem pusztította a szőlőt, addig is alig tudtak élni; most pedig éppen a végső inség előtt állanak. És a magas kormány rájuk parancsol,

* Lásd e lap 38. számában az 558. lapon.

* Lásd: Egri Katekizmus. Tizennegyedik kiadás 56. lap.

hogyan adjanak tanítóknak korpótléket! Természetesen nem adhatnak, mert nincsen miből. S mi következik? A tanító ott hagyja őket: ők nem tehetnek róla, s beolvadnak az oláhok közé. Ilyeneknek egész sorát számlálhatnók elő. De elébb való kérdésbe tennünk: miért hozta meg az ország azt a törvényt, melynek érvényét maga a miniszter úr ilyen szembeszökően kétségbe vonatja? A pedagógikának egyik legsarkalatosabb elve, hogy ne igérjen a tanító olyat, a mit nem teljesíthet és ne parancsoljon a gyermeknek akkor, mikor előre látja, hogy parancsának fogamatja nem lesz. És íme most a tanítókkal magokkal történik meg, hogy a közoktatásügyi miniszter, meg az országos törvényhozás ígért nekik olyat, a mit nem teljesít és parancsol vagy elrendeltet a vármegye közigazgatási bizottsága által olyan valamit, a miről előre látható, hogy nem lesz semmi fogamatja, vagy ha netalán tűzön-vízen fogamatba akarják venni: nem lesz benne a hazára nézve semmi köszönet.

Mert igaz ugyan, hogy hatalmi erővel sokat lehet tenni. Megtörtént pl. a múlt században, meg az Organisations-Entwurf korában, hogy bezáratták a protestáns iskolákat. De nagy kérdés, hogy *javára lesz-e az országnak, ha a vármegyei közigazgatási bizottságok most a magyar alkotmányos kormány rendeletéből a magyar református iskolákat vagy magokat az egyházakat egy kis korpótlékcocská miatt erőnek-erejével szétrobbantják?*

Pedig valószínű, hogy ez lesz belőle. Előtünk van példának okáért egy vármegyei rendelet. E szerint a tanító útasítottatik, hogy „ha a *hitközség* a korpótléket pontosan nem szolgáltatná ki, annak állandó végrehajtással való biztosítása végett hozzánk jelentést tegyen”. Alá van írva a főispán. Nem kifogásoljuk a *hitközség* szót, holott az is szokatlan neve egyházközségeinknek. Csak azt tüntetjük fel, mi lehet ennek a következése?

A tanító vagy megteszi a feljelentést vagy nem. Ha nem teszi: a saját érdeke ellen cselekszik; mai időben pedig már az nem szokás; tehát tegyük fel, hogy megteszi. Mi következik? A vármegye végrehajtót küld ki. A végrehajtó lefoglal valamit, tegyük fel pl. a gondnok tehenét. A gondnok mit tehet mást, mint hogy lemond? Az nem szokás ma már, hogy a magáéból fizessen. Más gondnok nem akad. A nép megveti a tanítót, mint árulkodót. Viszály lesz belőle. A gyülekezet különben is roskadozik a teher alatt. Beszünteti tehát az iskoláját. Elküldi gyermekeit az oláh tanító elébe. Lassanként aztán eloláhosodik. Az állam talán megpróbálja községi iskolával pótolni a református intézet helyét:

de az oláhok abba nem mennek bele; vagy szervez állam iskolát; az meg sokszorta föbbe kerül, mint a tanítói csekély korpótlék. Ilyen formán *oláhokat lehet nevelni a jövő nemzedékből*. Ha ez a főispánok célja: elérhetik. Segítenek nekik a kath. püspökök is, meg a néppárti főurak, meg a jezsuiták, egész készséggel. Így tettek a szatmári béke után ország szerte, különösen Szatmármegyében és Erdélyben. Miért ne tehetnének úgy újra?

De tegyük fel, hogy *nem az oláhok, hanem a római katolikusok közé olvadnak be a szegény református magyarok. Javára lesz-e az — hazánknak?* Az ügynevezett hazafias főpapság, meg a néppárt azt mondja: igen! Mi bátrak vagyunk azt állítani, hogy nem.

A mely egyháznak minden útja Rómába vezet; a melynek feje külföldön él; a melynek jezsuitái vannak, kik a vallás címe alatt képesek a gyűlöletet nemcsak a templomi szószékről predikálni, hanem a békés családok körébe tényleg bevinni s az állam törvényei ellen nyíltan izgatni:* olyan egyházba nem óhajtanó a nyílt, őszinte jellemű magyar népet készakarva bele terelni. Pedig a községi, állami és zárdai iskolák útján a reverszálisos törvény védelme alatt ez könnyen lehetséges. Csak egy ultramontán kultuszminiszter kell hozzá. A közös iskolák azonnal katolikus jellegűekké lesznek; hiszen nagyrésztben most is olyanak. A többi önként következik. A gazdag klérus meg a jezsuita rend gondoskodik az eszközökről.

Mi nem hiszszük ugyan, hogy még most ilyesmi céloztatnék. Hanem hát csalódhatunk, mint a tanítói korpótlék iránti kérvényekkel. S miért csalódtunk? Azért, mert az egyházi és iskolai költségvetések nem tüntettek fel *deficitet*. Hát oda akarja már terelni az állam a jó magyar református presbitériumok gondolkodását is, hogy *okvetetlen deficittel dolgozzanak?* Nem elég, ha a világi községek, városok, vármegyék úgy dolgoznak? Hiszen a deficit adósság. Attól pedig óvakodni kell. És íme a kultuszminiszter, a vallás- és közoktatásügyi országos öre, bele akarja kergetni az egyszerű jó magyar presbitériumokat. Vajjon kívánja ezt a közoktatásügyi valamely érdeke? Vagy javára szolgál az a közérkölciségnek?

Hiszen a községi iskolákra nézve azt mondja a törvény egész nyíltan, hogy a hol az 5%-os iskolai adó ki van merítve: ott az állam készséggel fedezi a korpótléket. A szegény reformátusokról pedig tudva van, hogy sok helyt 25—50 vagy 100%-ig is megerőltetik magokat az egyházi

* E sorok írója legközelebb fülével hallott, szemével látott ilyen hittérítő jezsuitát, a kinek azért nem lett bántódása.

és iskolai adózásnál, csak hogy deficitjük ne legyen! És ezt nem veszik oda fenn semmi tekintetbe? Oh, azt nem nézik! Csak annyit tudnak, hogy **vagy deficitnek kell lenni vagy nem kaphatnak korpótlékot.** Mintha azt a régi római verset ismételnék: „Deficiente pecu deficit omne-nia”.

Van egy népies találós mese, mely így hangzik: „Ha leteszem, sir; ha felveszem, sir; találd ki, mi az?” Eddig azt szoktuk rá felelni, hogy *lánc*. Ezután azt is mondhatjuk, hogy **református egyházi költségvetés.** Ha leszál-lítjuk, baj; ha felemeljük, akkor is baj. Síralmas biz az mindenképpen. Leszállítani nem lehet az iskolai újabbnál újabb szükségletek miatt: fel-emelni nem tanácsos, sőt nem is lehetséges azért, mert a nép terhe már most is túlságosan fel van emelve. A gazdag klérus hivatkozó szava pedig, a bibliából idézvé, folyvást hangzik: **„Jöjjetek én hozzám mindnyájan, kik meg-fáradtatok és megterhelgettetek és én meg-nyugtatlak titeket”.** (Mát. XI. 22.)

Olyan versenytérre van állítva a protestáns egyház a maga veteményes kertjeivel, az isko-lákkal, a melyen nem a szellem, nem a tudomány, nem a buzgalom győz, hanem a **pénz**, ami nekünk — legalább kisebb gyülekezeteinkben — nincsen.

A nagyméltóságú miniszter úr ugyan azt írja, hogy van, mert a költségvetésekből maradvány látszik. Azonban mi nem tudjuk a mi egyszerű észjárásunk vagy Maróthy arithmetikája szerint kiszámítani, hogyan lehessen egy-egy **erköcsi testületnek** 2—3, vagy 20—25 frt maradványra 50 frtről 250 frtig emelkedhető kiadást nyugodt lélekkel elvállalni? Feltételeztük, hogy mikor már egy őszinte magyar presbiterium **megteszi azt, hogy az oláh, pápista vagy zsidó jegyzővel, bíróval bizonyíttatja, sőt főszolga-bírójával is igazoltatja a maga szegénységét:** akkor már beláthatja akárki, tehát a nemes vármegye és a magas miniszterium is, hogy vagy nagy bajban van, vagy megváltozott a magyar természet, mely a maga erejére büszkén szeretett hivatkozni. Akármelyik igaz a kettő közül, szomorú dolog. Annyi bizonyos, hogy ez a fatális korpótlékügy bölcsőbb megfontolást és tapintatosabb végrehajtást igényel.

Gergely Károly.

Egy váratlan kirohanásról.

Közelben van a gyászos nap, a vértanuk nagy áldozatának negyvenkilencedik évfordulati napja.* A halhatatlan hősről emlékezem, azon gondolatok tartják

* Arad tevékeny ifju lelkipásztornak, főiskolánk egykori jeles növendékének ez a mély meggyőződéssel írott szép apo-
logiája, a mely valami róm. kath. hecckáplánnak Aradon eddigelé-
merőben szokatlan ki-rohanását utasítja vissza, az „Arad és Vidéke”
c. napi lapban okt. 5. kelettel jelent meg. Onnan vettük át. Szerk.

elfoglalva elmémet, melyeket — felhívás folytán — hangoztatni fogok a mi szomorú elhagyatott Golgotánk felett. Tul a mindennapi élet ezer küzdelmein, ott vagyok lélekben, hol a jogról, igazságról, hazaszeretetről, szabadságról himnuszok zengenek . . . S ime, e tiszta világból, le kell szállanom, le kell oda, hol a felekezeti kishitűség sápitozza középkori idétlen szólamait, hogy megbántsa azokat, kik nagy időközön keresztül legjobb, leghivebb fiait voltak ennek a sokat szenvedett magyar hazának.

Térjünk a dologra. Egyik aradi hetilap legújabb számában, mindjárt a második helyen, Török Teofil aláírással ellátva, egy hosszadalmas cikk jelent meg, melyben, ismert felekezeti frázisok után, cikkirő a következő épületes dolgot eresztí világgá:

„Vannak vallásfelekezetek Magyarországon is, melyek e titlust „egyház” viselik homlokukon, ámde ezeknél ott van az a bizonyos „ev. ref.” „ág. hel.” (sic! elférne egy kevés symbolica!) jelző, mely fenye-
sen igazolja, hogy azoknak kebelében a római szent-
szék békétlenségét nem terjeszthet, mert azokhoz vagy semmi, vagy csak annyi köze van, hogy minden erejével, egész szeretetével óhajtaná őket visszavezetni az igazság esarnokába, hogy ne legeltetnék nyájaikat idegen dülökön, tilos határokon, hol mérges a fü gyökere, hol a levegő, még a folyók vize is tele van a gyűlölet, a visszavonás, az ördög pokolba csalo-
gató szellemének megvesztegető miazmaival.”

Ime, tisztelt aradi közönség, épülj eme gyönyörű beszéden, azt hiszem, eddig ilyet még nem halottál! Az én tudommal, eddig még ilyen elvakult gyűlöletet lehellő epistola nem jelent meg aradi lapok hasábjain. Politikai vagy társadalmi irányu lapban nem is volna helye az ilyen „hecckápláni” hangon tartott „izé”-nek, nem különösen olyan városban, mint Arad, hol a lakos-
ság nagyobb fele nem tartozik a cikkező tisztelendő úr „egyház”-ához. Arad! Arad! Ezt is meg kellett hát érned. Eddig békében elfért falaid között minden vallás, minden Istent kereső és tisztelő hit, de mi lesz ezután? Ime nyíltan hirdetik az ádatlan harcot azok ellen, kik nem vezetik vissza nyájaikat a szabad mezőkről a dohos régi akolba.

Értsük meg egymást s lássunk a dologban tisztán. Hogy a kérdéses cikk egyéb részében mivel foglalkozik, azzal nem törődöm, reám nem tartozik, legfeljebb any-
nyiban, hogy az „egyetlen egyház” magyar voltának letagadásáért elítélem, mert joggal követelhető, hogy minden egyház, mely erejét a magyar földből, a nem-
zet birtokából szívja, legyen nyelvben, szellemben, hazafiságban mindenek felett magyar. De ki kell jelen-
tem nyíltan, hogy mi „idegen dülöbeliek” teljes joga-
sultsággal visszafordíthatjuk az „egyetlen egyház”-ra mindazt, a mit a tisztelendő úr a fentebb idézett ékes sorokban papi szelidségének minden bájával rólunk elrebeg. Ehez csak jogunk van: ki meri tagadni? A meggyőződés joga itt, a meggyőződés joga ott egyfor-
mán. Azonban miért fessegetni olyan dolgokat, a miken nem változtathatunk, a mikből haszon semmi, de annál több erköcsi kár származik? Protestánsok vagyunk szívből, lélekből: kinek mi köze hozzá?

Ne sértse a prot. egyházakat az, a ki nem ismeri a történetet, a ki nem vesz részt az élet küzdelmeiben. A lelkiismeret szabadságáért küzdött a reformáció a multban és fog küdeni teljes erővel a jövőben is egész a diadalig Szabadság kellett nekünk mindig, nem meghunyászkodó szolgaság. Kárunkkal is a sz-
badságot vallottuk legföltettebb kinsünknek. Ki róhat

meg érte? Róma, csak egyedül Róma. Ha eddig még nem győzött mindenütt az igaz és a jó, mi nem tehetünk róla, majd győzhet még ezután. Franciaországban a papok közül napjainkban sokan mondanak búcsút a római egyház kapufélfájának, mert a meggyőződésbeli szabadság követel s nem tudnak többé ellene állni. Kérdezzék meg Bourdery-t, Charbonnel Viktort, Phillipot-t és a többieket. Bezzeg eme derék, bátor férfiak nyilatkozatait nem hozzák a világi lapok, pedig az emberi előhaladás sokat köszönhetne az ilyenmü közleményeknek. Csak a semmi fejlődéssel nem törődő zsarnoki kényszer ítélheti el őket.

Hogy egyházunk minő szolgálatot tett a hazának, az alkotmányának, hogy minő emberfeletti volt a küzdelem, a gyakran reménytelen tusa: azt csak az nem tudja Magyarországon a művelt emberek között, a ki nem akarja, vagy a kit gyermekségétől fogva a gyűlölet szellemével táplálgattak és a félekezeti elfogultság sarkigérő munderjába öltöztettek.

Egyházunk apostolt egyháznak vallja magát. És vajjon nem igazat ad-e nekünk a történet tanubiznysága? Vajon józan ítélkezéssel lehet-e, szabad-e művelt emberek társadalmában piacra állva felénk kiabálni: a ti egyházatok tele van „az ördög pokolba csalogató szellemének megvesztegető miazmaival”? Nem szabad és nem lehet: nincs rá ok, nincs benne jog.

Idvezüljön mindenki azon az úton, melyen haladni lelkiismerete jónak vallja, jónak látja. A mi hitünk szerint mi is megismertük, felleltük az idvesség útát, de azt nem mondjuk oktalan beszéddel, hogy az unitus, a pópista, a zsidó, a görög nem lelte meg az ő hite szerint. Ha meglelte, haladjon rajta, ne háborgassa senki. „A mit akarsz, hogy veled cselekedjenek, te is azt cselekedd másokkal!” Nagy és örök elv, olyan, a mit tiszteletben kell tartani annak is, a ki nem érti meg.

Kell egy őszinte szó? No hát: mi szeretjük, becsüljük, tiszteljük idegen felekezeti embertestvéreinket, azokat, kik józanak vallásban, tudományban, érzésben és imeretben, de elfordulunk a bigott szüklátkörü gyűlölködőktől. Ellensége vagyunk minden farizeizmusnak, minden alattomos, ártani kívánó indulatnak. Kimondjuk nyíltan, hogy inkább jöjjön az új szellem, a *mindent átalakító* szabadság minden erejével és hatalmával, mintsem hogy továbbra is szolgáló indulat nyomjon el a lelkekben minden igazat s a felidézni kívánt középkori rettenetességek csapják arcul a tökéletesedni akaró emberiséget. Az előbbtől lehet jót remélni, az utóbbiak nem ígérek többé semmi boldogítót.

Csak pihenjen hát békén az a „visszavezetni” akaró „egész szeretet”! Valóban visszavezetne, nem előre. Kettőn áll a vásár, mi pedig nem bocsátkozunk alkuba soha. Keressen az a „szeretet” más tárgyat a szeretkezésre, mi örvendünk, hogy kibontakozhattunk ölelő karjai közül.

Legyen elég ennyi „sine ira et studio”. Arad protestáns lakosai mélyen meg vannak sértve s szeretem hinni, hogy azon hetilap szerkesztőjének tudta és akaratára nélkül.

Református önérzetem nem hagyható szó nélkül a váratlan támadást s ez mentse ki e cikk közreadásában Haladjunk tovább békében és szeretetben!

Csécsei Imre.

KÖZÉLETÜNK.

Nyílt levél

nt. Mitrovics Gyula lelkész úrhoz.

(Vége.)

Hát úgy van az kérem csakugyan, hogy nem a pénz az első, hanem az — emberek. De menjünk tovább! Azt hiszem, méltóztatott már valamikor hallani az öreg gazda meséjét. Ezt a rendeletet adta ki a fiainak: „ha reggel felkelünk, majd a kocsiszint kimeszeltetjük.” Csakhogy a jó öreg egy kissé el talált pihenni, úgy hogy mire ő felöltözött, már rendben volt minden. Lett aztán haddelhadd! A tekintélyt pedig abban állította helyre, hogy a szinből mindent kihordatott s a szép tiszta falra rámeszeltetett. Én úgy nézem, hogy az indítványom első pontjára adott javaslat éppen ilyen újbóli meszelés,* miután az a körülmény, hogy az egy és ugyanazon gondolat kissé körül van írva, a lényegen nem változtat semmit. Én a gyülekezeti diakónia felállítását javaslom, — s ugyanezt javasolja nagytiszteletűség is; én az ev. alapon álló diakónia felállítását javaslom, — s ugyanezt javasolja nagytiszteletűség is; én a presbyteriumok fenhatósága alatt álló diakónia felállítását javaslom, — s ugyanezt javasolja nagytiszteletűség is. Midőn tehát ezt méltóztatott papírra vetni: „nézetünk ez első pontra ez”: mire támaszkodott az önérzet? És hogy ha e közös nézetünk szerint való jó ügyet szintén „melegen” méltóztatik a papirosan ajánlani: mi értelme volt akkor amaz értekezleti éröködésnek, mely ezt, t. i. a diakóniát, az ügyrendből végkép ki akarta szorítani, sőt talán ki is szorította volna, ha a lelkes dr. Imre József halomra nem dönti a következtelen okoskodásokat? De boesánat! Most veszem észre, hogy a nagytiszteletűség javaslatából mégis kimaradt valami. E három szöcska: „magyar kálvinizmus szellemében”. De ez sem érinti a lényegét, miután a magyar kálvinizmus tiszta ev. alapon áll s így ha a mi diakóniánk ev. lesz, akkor kálvinista is lesz minden bizonynyal. Egyébként megvallom, hogy én e három szöcskában csupán csak azt akartam apostrofálni, hogy „a mai divatos módon (a mint ezt írni méltóztatik!) megilletett diakónusokra vagy diakónissákra” nekünk nincs szükségünk. Ugy látszik tehát, hogy még abban is összekülönböztünk, a miben éppen nagytiszteletűségnek is szolgálatot tettem.

Sőt nincs eltérő nézetünk az úgynevezett „alapszabályokra” nézve sem; mert mikor én (116. l.) azt mondtam, hogy „állítsuk diakónusainkat a szegények és árvák (99. §.) gondnoka mellé, a presb. fenhatósága alatt s készítsünk számukra egy oly alapszabályzatot, mely körvonalozza, a mit tudniok kell s világosítsa meg a munkatért” — semmi esetre sem gondolhattam többre, mint csakis egy oly *főbb vonásokban való körülírásra*, a melyet az értekezleti javaslat alapján maga az egyházkerület ad ki s minden gyülekezet részletez a helyi körülmények szerint.

A második pontra nézve is összecsendülnek nézetünk, leszámítva, hogy nagytiszteletűségnek van egy kis aggodalma is, mit ebben fejez ki: „csak aztán ezek az előadások rajongók és túlságba menők ne legyenek.” Ez a nagyjelentőségű bibliai felhívás esendült a fülemben: „mindeneket megpróbáljatok s a mi jó, azt megtartsátok!” A diakónia ügyének óriás nagy irodalma van,

* Gyomai tájszólás.

a melyet már a culturtörténet is feldolgozott. Ha tehát a culturtörténet iskolai tantárgy én azt az iskolából már régen kikerült művelt közönséget, mely ez előadásoknak hallgatója lenne, egy csöppet sem féltém, sőt megtisztelőnek tartom, ha ítélete alá bocsátunk bármit is. Egyébként nagyon nehéz volna hirtelenében eldönteni, hogy vajjon a pietismus túlhajtásai hoztak-e több bajt az egyházra, vagy pedig talán az a rideg puritanismus, mely még a legnemesebb felhevülésre is gyanus szemmel néz?!

Most következik a harmadik, ez a — nagytiszteletűség szavaival szólva: „nagy általánosságban oda vetett 3-ik pont. Egy oly általánosságban, minden megfogható támpont nélkül odavetett gondolat ez, a mely a biblia szavaival élve: kérdéseket támaszt inkább, semmint hogy Istenben való épülést.“ Én a 117-ik lapon ezeket mondom: „Ha pedig a szakszerű diakónissaképzés ügyére s ez intézménynek tulajdonképeni értelemben való szervezésére is **rágondolhatnánk**: erre nézve én, a mi egyházkerületünk területén, a debreceni u. n. ispotályi templom körüli szegény menházat, illetőleg telepet látnám egy oly alkalmas helyiségnek, a melyet a gondviselés mintha épen e célra tartott volna fenn. Sőt még akkor is, ha csak az **alapvető munkára** vethetjük a mi kezeinket, e helyen látom biztosítva azokat a feltételeket, a minőkkel egyházkerületünk területén egyetlen más egyház sem dícselkedhetik.“ Ezek az én elég világosan megírt szavaim, a melyekből bárki is megértheti, hogy én — nagytiszteletűség szavaival élve — a „**diakónissa-képző intézmény szép gondolatát**“ csak eszméltetés, illetőleg figyelemkeltés céljából vettem fel; tulajdonképpen pedig csak az alapvető munkára gondoltam. És ha csak ennyi is „kérdéseket támaszt“: kérdelem, hogy e kérdések, ügybuzgalomból származó eszmecserék, tanácskozások, nem éppen az Istenben való épüléshez vezetnek-e? De hát nem adtam — **tervezetet!** Nemrég olvastam egyik politikai lapban, hogy Amerikában valami bányát fedeztek fel s a mint a hely jelentőségét felismerték, oly gyorsasággal építettek fel egy várost, hogy mese számba menne, ha igaz nem volna. Vajjon attól, a ki e helyre először rámutatott, követelték e abban a pillanatban magának a városnak a tervezetét is? Ne beszéljünk hát, kérem, csak azért, hogy ne hallgassunk, nehogy aztán az ilyen beszédre mondja rá valaki, hogy: „kérdéseket támaszt inkább, semminthogy Istenben való épülést.“

Van itt egy nagyon súlyos pont is, melyben így méltóztatik felkiáltani: „Vagy az egész egy nagy és merész, de a messze jövőre utált reménykedés, egyházi életünk más oldalról kiáltó szükségeinek és szemcink előtt vérző sebének mellőzésével?“ E mellőzés vádjára csak bold. Lukács Ödön, vagy a nagyválasztmány tudna kielégítő feleletet adni. Én csak annyit tudok, hogy nem kerestem a megbiztatást s álmom sem volt azon szándék felől, hogy a diakónia ügyében való előadást reám fogják róni. Hiszen kérem, oly nagy családi gyászban és keserűségben talált ez a levél engemet, a melynek, különösen első ideje alatt, minden szellemi munkára képtelen voltam. És mégis vállalkoztam! Igen; mert a nagyfontosságú ügy iránti köteleességérzetem s a tisztelet, melylyel a nagyválasztmánynak tartoztam, letiltottak ama gondolatról, hogy menekülni próbáljak egy oly munka elől, melyet — mégis csak reméltem, hogy a vihar első heve után, valahogy talán gyászomban is elvégezhetek.

Még van egy pont, melyre felelnem kell. „De már azt nem értjük — méltóztatik írni — hogy az indítvány

ezen pontja csak a diakónissák, tehát a belmissió leendő nőpapjainak (szerintem, kérem, csak a Krisztus szolgálóleányainak!) kiképzését kontemplálja s említésre sem tartja érdemesnek a diakónusok nevelését.“ Hát mikor a 116-ik lapon kimutatom, egyházi szervezetünkben, a diakónusok helyét s szólok az alapszabályzatról, mely körvonalozza a **mit tudniok** kell; mikor így folytatom: „a lelkész pedig, kinek köteles felügyelete alatt foly a munka, ne csak **vezérszelleme** (a ki folytonosan oktat és nevel!) legyen az ügynek stb. stb. hanem hasson oda, hogy a szent ügy iránt a gyülekezetben is rokonszenvet keltsen, kérdezem: nincs-e ezen szavakban kimondva, hogy arra a mit tudniok kell, ezek is ki lesznek képezve? Sőt nem mondtam-e még meg azt is, hogy: „addig, a míg a könyörülő szeretet buzgósága (e minden irányba kiható munkálkodás folytán) lángot nem vet az egyes gyülekezetekben, **az egyesített erő nagyobbssabásu alkotásaira alig gondolhatunk**.“ A kezdet kezdeténél tehát, a midőn még csak ébredszünk, ne beszéljünk kész tervezetekről s a Wiehern iskolája „legjelesebb tanítványának“ tanulmányi útjáról sem, hanem érezzünk, gondolkozzunk és tanulmányozzunk mindenekelőtt önmagunk. De hát tanulmány-e az, mikor valamely erkölcsi testülethez benyújtandó javaslatban, a „belmissió atyjának“ nevét — ugyancsak jó kövér betűkkel! — Wiehernnek írjuk, holott tudjuk, hogy e gúnynéven őt csakis engesztelhetetlen ellenségei nevezik?!

Záradékol még egy érdekes kép! Nagytiszteletűség — a nélkül, hogy én erre tárgyilagos alapot szolgáltatott volna — egy „**nazaréus lakodalmat**“ is rögtönöz, melyben a „Sion Háróját“ pengetve, valami kibeszélhetetlen gyönyörrel nézi, a mint azok a szegény egyedüliségben búslakodó diakónissák, a „szentek egyesége gyakorlati magyarázatának“ céljából — mint írni méltóztatik — diakónus legényeket fogdosnak. Ugyan — édes nagytiszteletű úr! az Isten szent szerelmére kérem, hogy lehetett az adott alapon ennyire, egész a **decorum arculcsapásáig** túlhajtani ezt a komoly ügyet?

Gyomán, 1898. október 4.

Nagytiszteletűségnek tisztelettel kész szolgatársa

Garzó Gyula.

Az avas-újjvárosi ev. ref. egyház örömmünnepe.

Folyó évi okt. 9-én avatta fel Kiss Aron püspök az avas-újjvárosi egyház, a mai kor igényeinek teljeseen megfelelővé, újjá alakított templomát.

Előző napon okt. 8-án érkezett meg püspökünk a Szatmár-Nagybányai vasuton Szinynyérváralja állomásra, hol a járás fő- és alszolgabírája, a városi főjegyző s nagyszámú úri közönség élén az egyházmegye esperese **Bencsik István** és **Sátor Dávid** sz. váraljai lelkész papi diszben jelentek meg fogadására. Mikor az agg főpásztor a vonatról lelépett, Bencsik esperes fogadta az egyházmegye nevében; örömmel üdvözölvén őt, a hazaérkezőt, Szatmár megye azon kedves fekvésű hegyes-völgyes szép vidékén, hol püspökünk gyermek éveit s férfikora legszebb idejében oly sok és kedves emlékü órákat töltött. A püspök könnyek között válaszolt az esperes beszédére; mondá, hogy igen, hazajött s mikor e vidéknek földét érinti lába, új erőt nyer tagjaiba s bátran indul a reá várakozó kedves köteleesség teljesítésére 83 éves kora dacára.

A jelenlevő úri közönség bemutatkozása után kocsikra ültünk s díszes menetben haladva az újjvárosi

határ szélig, hol a hegyaljában lovas bandériummal várta már a községi előljáráóság küldöttsége az érkező püspököt.

Az előljáráóság nevében *Nyáguly Mihály* valóban ügyes szavakkal tolmácsolta az öröm érzelmeit, mely szívüket áthatja akkor, midőn a tiszántúli egyházkerületnek szeretve tisztelt püspökét községük határán köszönhetik s kevés időre bár, vendégüknek mondhatják. E keresetlen, szívből jött szavakra a püspök szintén válaszolt pár szóban, megköszönve a szíves figyelmet, s ez után tovább haladtunk.

Néhány perc, s a városban vagyunk, hol a templom mellett haladó úton diszes diadal-kapu alatt nagy számu közönség jelenlétében, zöld ágakkal és virágokkal behintett helyen a helybeli lelkész *Szél György* várakozott az érkező magas vendégre. „Sokszoros ez egyház öröme most”, mondá a lelkész, „midőn méltóságodat körében láthatja magáénak, vendégének mondhatja. Sokszoros, mert 70 év óta nem volt e helyen püspök; sokszoros, mert nagy áldozatok árán megújított templomunk elkészülése feletti örömünket fokozza az, hogy méltóságod eljött hozzánk, hogy személyesen avassa fel s adja át az úr szolgálatára e templomot”.

Majd a lelkészi lakra érkezve, rövid pihenés után jött az egyháztanács tisztelegni élén a két tanítóval.

Másnap okt. 9 én az idő kedvező lévén, már a reggeli órákban óriási közönség gyűlt össze; a szomszéd Köszeg-Remete és Vámfalu, ez avasi két magyar református egyház hívei csaknem kivétel nélkül, a távolabbi egyházakból is sokan; lelkészek, tanítók és birtokosok nagy számmal sereglettek egybe, örvendezni az örömnepet ülő Ujvárosiakkal. Dél előtt 10 órakor kondultak meg a harangok, annak zugása mellett vonultunk be a templomba, a mennyi csak befért; kívül maradt a nagyobb rész, a kiknek egyházi beszédet tartott *Papoleczy Zoltán* apai lelkész. Belül a templomban a „Jövel szent lélek Ur Isten” felálló ének után rázendült a hívek ajakán a 233. dicséret 3-ik verse „Építettünk mi is hajlékot” stb. melynek elhangzása után az agg főpásztor felment a szószékbe és imádkozott buzgón, szíve-lelke teljességéből imádkozott és megáldotta s az Isten tiszteletére felavatta az új templomot. Utána a szinnyér-váraljai lelkész, *Sátor Dávid* lépett a szószékre, Mózes I. XXVIII. 12—18. versei alapján remek egyházi beszédet tartott, kifejtvén a legegyszerűbb ember által is könnyen megérthető módon, hogy e hely miért Istennek a háza és miért a mennyországának a kapuja.

Úgy a püspök úr imája és az egyházi beszéd, mint az ezután következő szertartások közeit a szinnyér-váraljai *Papoleczy Zoltán* lelkész által vezetett dalárda szabatosan előadott darabjai töltötték ki.

Az új kenyér zsengeje fel volt téve a szent asztalra, melyhez a bűnbánó lelkeket a Jézus Krisztus nevében csinos beszéd és buzgó ima mellett *Bencsik István* esperes hívogatta; mentek is az életnek kenyerét és vizet éhező és szomjúhozó lelkek a szent asztalhoz sokan, sokan, úgy hogy az úrvacsorázók számát 2000-re bátran lehet tenni. Az Istennek gazdag gazdálkodását szent Fia asztalánál *Gergely Károly* nagybányai lelkész köszönte meg oly magas szárnyalású imában, hogy annak hatása alatt a jelenlevők lelkei a buzgóság szárnyain egészen az égig emelkedtek s érezni látszottak, hogy az örök élet már e földön az övék lett.

Ezután *Molnár Lajos* kis-peleskei lelkész szintén mindnyájunkat megható beszéd és rövid ima után ke-

resztelt gyermeket, növelvén Krisztus anyaszentegyháza tagjainak számát egygyel.

Végül a helybeli lelkész ismertetett meg bennünket az egyház történetével, az idő előhaladottsága miatt csak vázlatosan. Megértettük, hogy a régi templom és torony 1796-ban épült, hogy az új templomépítés mozgalma 1891-ben indult meg. A terveket nehaj Matolesi Lajos tervezése alapján Bartha Mór kir. főmérnök vizsgálta felül és igazította ki, Tóth Sándor szatmári építész pedig — kit méltán megillet az elismerés — építette fel. Az építés az egyháztagok tetemes fuvar és kézi napszámján kívül, 8000 frtba került. Ez összeghez járultak a hívek önmagukra kivett 2700 frrtal, a város pénzben és faanyagban 1578 frrtal, a lelkész buzgalma által kezdeményezett s ma már szépen virágzó magtár 2200 frrtal, a királyi kinestár 200 frtot haladó fa-árkedvezményvel s néhány jótékony célú mulatság 460 frrtal. A szentelés napján tartott két rendbeli mulatság csaknem 300 frtot jövedelmezett.

Az istenítisztelet végeztével társas ebédre mentünk, melyen mintegy nyolevanan vettünk részt, hol szep tősztok mondattak a király Ő Felségéért, a szeretett püspökért, a nehéz munkában kifaradt egyház tagjaiért stb. stb. és venio nunc . . . a kié az oroszlánrész, ki legtöbbet tett, küzdött, fáradt, hangya-szorgalommal munkálkodott, szíve-lelke azon csüggött, legfőbb vágya az volt, hogy a templomot felépítve, újjáalakítva lássa, ki a csüggédeket lelkesedéssel, új munkára, kitartásra bírta: *Szél György* lelkészért, ki méltán elmondhatja a templom felépítésére vonatkozólag „et quorum pars magna fui.”

Nem hagyhatom említés nélkül, hogy *Gerber Ödön*, szinnyér-váraljai lakos, gyógyszerész az avatási ünnepély hatása alatt az építkező egyház szükségéi fedezésére 50 frtot adományozott. Az ilyen tények nem szorúlnak dicséretre.³

Hajdu Zsigmond.

A balázsfalvi ev. ref. egyház kérelme.*

A gyulafehérvári és fogarasi gör. kath. román érsekség székhelyén: Balázsfalván (Alsófehérmegye) egy 250 lelket számláló ref. gyülekezet áll fenn, melyről alig van más történelmi adatunk, mint az, hogy kicsiny és rozoga temploma 1787-ben épült. Hányan voltak akkor híveink? ki volt papjuk? hogyan szervezkedtek? e kérdésekre az egyház levéltárában feleletet nem találunk. Csak egy, a mit biztosan tudhatunk. Maga az egyház teljesen vagyontalan, koldus szegény volt, az ma is, s hogy idegen felekezeti és nemzeti hívek törekvések ostromai dacára el nem enyészett, azt hívei hűségének s áldozatkész buzgóságának köszönhetni.

Hívei hithűségének és buzgóságának bizonyosságai az 1879-ben épült papi ház s az 1882-ben — magukra kirovott adóból — épített kántor-tanítói lakás.

Am ezen, a hívek számához és az egyház anyagi erejéhez mérten nagyarányú építkezések ki is merítették a hívek és egyház minden erőforrásait, úgy annyira, hogy ma, midőn — felekezeti és nemzeti érdekeinknek e helyen való feláldozása nélkül — új templom építését tovább nem halaszthatjuk, szinte reménytelenül kell látnunk, hogy semmink sincs!

* A balázsfalvi ev. ref. egyház fentebbi kérő szövegét atyafiságos szeretettel ajánljuk hitsorsosaink figyelmébe s áldozatkésztségébe. E kicsiny gyülekezet fenmaradásához s megizmosodásához is nemzeti és hitfelekezeti szent érdekeink fűződnek. S a kised egyház támogatására küldött filléreink ezeket a mindnyájunktól feltékenyen őrzött nagy érdekeket lesznek hivatva szolgálni.

Szerk.

Erős azonban a mi bizodalunk hitsorsosaink könyörülő szívében s minden igaz hazafi jóindulatában! Meg vagyunk győződve, hogy midőn felekezetünknek és nemzetünknek e kicsiny védvárát megerősíteni és megtartani munkára emeljük kezeinket, segítő jobbukat nem késnek támogatásunkra kinyújtani; hisszük, hogy a midőn templomot építeni s ez által itt prot. hitünknek és a hazaszeretnek oltárt emelni elhatároztuk, adományaikért esdő szavunk áldozatra kész szívében visszhangra talál.

E hitben jó reménységgel, bizalommal és megnyugvással járulunk hitsorsosaink és honfitársaink buzgósgának minden szent és nemes célt tápláló előforrásához, s tudjuk, hogy reménységünk meg nem szegyenülhet, mert a *balássfalvi ev. ref. egyház érdekében* eszedünk, melynek megtartása és megerősítése annyival fontosabb kötelesség, mert *elenyészte néhány szomszéd község magyarságának pusztulását vonná maga után.*

Mély tisztelettel és atyafiúi szeretettel kérjük, hogy tervezett templomunk építésének költségeihez kegyes adományokkal hozzájárulni s az adományokat jövő 1899. év január 1-ig egyházunk címére elküldeni szíveskedjenek.

Balássfalva, 1898. szeptember 1. *Cseresznyés Ödön*, ev. ref. körlelkész. *Pataki György*, gondnok. *Enyedi Lajos*, kir. ít. táblai bíró. *Tornya Lajos*, tk. pénztári pénztárnok, presbyterek.

KÜLFÖLD.

Olaszország.

Arra a teljességgel hamis Encyclikára, a melyben a pápa az olasz királyság fennállása ellen intézett s nemrég fegyveres erővel elnyomott klerikális összekülvést letagadta, — az olasz evangéliumi egyház részéről remek választ adott a Rómában megjelenő „l'Evangelista“ c. lap. Hadd álljon itt belőle egy pár kivonat. „Hogy ezt a feleletet megírjuk, csak azért történik, hogy mint igazi becsületes olasz emberek, az udvariasság kötelességének eleget tegyünk. Ön a maga encyclikáját az olasz néphez is intézte volt. Mi pedig a mellett a büszke öntudat mellett, hogy evangélikusok vagyunk, rendületlenül ragaszkodunk ahhoz is, hogy olaszok vagyunk. Művelt ember kötelességének tartja, hogy a hozzá intézett levelekre válaszoljon. Alig hogy az ön pásztori levelét elolvastuk, egy nagy logikai fogatkozást fedeztünk fel benne. Azt hittük, feltehetjük, miként a ki, mint Ön is, abban a meggyőződésben él, hogy esalatkozhatlan, az csak birtokában lesz a logika közkinésének is. Legyen szabad e tekintetben kétségeinknek adunk kifejezést“ . . . . „Hát szentséges Atyánk, nem látja be Kegyed, hogy encyclikájának közrebocsátása végkép megalfolja szabadságának és függetlenségének hiányáról zengett jeremiádjait? Az Ön levele meglehetősen határozott kihívás Olaszország, a kormány s a fennálló intézmények ellen. Nemde, úgy fogja-e találni Kegyed maga is, hogy a sorok között egy kis forradalomra való felbujtás is lappang . . . . De Ön azért emel hangot, hogy állítólagos jogai és kötelességei mellett, azaz vallásának védelméért szálljon síkra. Mi e fölött nem vitatkozunk. De ha Önnek megvannak a maga jogai és kötelességei, megvannak Olaszországnak is. Megvannak Istennek is, a császárnak is a maga követelményei. Erre tanított bennünket a

Krisztus, kinek a nyilatkozatait Ön, az ő helytartója, csak nem fogja negligálni. Nos, nem az állami kötelességek közé tartozik-e, hogy intézményeit fentartsa és birtokát sértetlenül megőrizze?! Az Ön elődei azt művelték a mi Önnek talán esze ágában sincs, kivált mikor nincs is módja benne, hogy kardhoz nyúltak s máglyákat gyújtottak, hogy megsemmisítsék nemcsak a szót, az írást, hanem a gondolatokat és kétségeket is a fölött, a mit saját tetszésök szerint dogmává emeltek. De ugyan mit cselekszik Olaszhon és mit cselekedett, hogy a klerikális oldalról meg-megújuló támadásokkal szemben védekezze?! Az Ön hivatalos lapja nap, mint nap föltámad Olaszország joga ellen, minden gyalázatot reá szór hazánkra, intézményeit megvetés tárgyává igyekszik tenni s alá akarja aknázni. Az olasz kormány mindezekhez hallgat. S Ön még panaszkodik?!“ . . . . „Engedje meg, hadd adhasson egy protestáns ember a pápaság részére Önnek egy jó tanácsot. Ne ingerelje felettébb Olaszország érzelmeit. Ön, ki ott ül „fogházban“, az olasz nép lelkületéről nincs jól értesülve. Ön példának okáért azt hiszi, hogy az encyclikája valami nagy lelkesedést keltett; hogy buzgón veszik s olvasgatják. Az nap reggel, mikor a Piazza Venezián az Ön encyclikáját két vagy három tucat kajdászó árulta — jelen voltunk mi is. Szegények majd hogy ki nem ordították a tudójokat, de a nép rájuk sem hallgatott, vagy vállvonogatva odább állt. Legyen szabad még kifejeznünk Ön előtt egy gondolatunkat. Nem hasznosabb volna-e a keresztyén világnak, ha Ön, mint „Krisztus helytartója“ kevesebbet törődne az időszerű dolgokkal, s többet az örökkévalókkal? Akkor bebizonyosodnék Jézus ama szavának igazsága: Adjatok meg a császárnak, a mi a császáré és Istennek, a mi Istené. Akkor talán meg is tudnók érteni egymást. Ön nem régen egy másik encyclikát is írott, melyben a szétszakadt egyház egyesítéséről volt szó. Nos, hát Aquinoi Tamás, a kinek a tanítása Önnek oly annyira a szíven fekszik, azt mondja: Ha két dolog egyesül, úgy valami másban kell egyesülniök. Mi lesz az a harmadik, az a más valami? Ön, szent atyánk, azt kívánná, hogy a szentszék tanításában egyesüljünk. De úgy Ön, mint mi, a megtévelyedés minden veszedelme nélkül követelhetjük Pál apostol mondását, a ki azt parancsolja, hogy a Krisztusban legyünk egyek . . . . Nem akarjuk feladni a reményt, hogy ha nem is Ön, talán legalább utódainak valamelyike reá fog jönni arra a meggyőződésre, hogy az igazság középütt van. Az egyik oldalon ott uralkodik az ész hit nélkül — a rationalismus; a másikon pedig a hit, ész nélkül — a pápaság; középen fekszik az észnek a hittel való harmónikus összekapcsolása, itt van az evangéliom, hitvallóival együtt.“

Németország.

A németországi protestantismus szept. 13—15. Ulmban tartotta az idei Gusztáv Adolf ünnepélyt. A szokott módon folyt le s Németország legnagyobb evangélikus temploma, a pompás ulmi dóm volt a színtere. Maga az ulmi egyházi kör ez alkalomra ünnepi adományul mintegy 20 ezer márkot gyűjtött. Az ünnepi ajándékok gazdag gyűjteményében ott volt a vürtembergi királyé is. Az ünnepi jelentés, mint évről-évre mindig, úgy most is az egyesületnek és a kötéseinek gyarapodásáról értesít bennünket. A nő-egyesületek száma 543-ról 563-ra emelkedett. Az összes bevétel az 1896/7. számadási évben 2,307,549 márkra rugott az előző esztendő 2,198,104 márkjával szemben. A kiadások 67,837 márknyi emelkedést tüntetnek fel. Ujjonnan szen-

teltek fel 48 templomot és kápolnát, 27 helyen az alapot rakták le. 10 iskolába költöztek be. Jellemző az egyesület föladataira és alkotásaira, hogy Vesztfáliában ebben a században 100 diaspora-gyülekezet keletkezett, hogy az ó-protestáns területeken, mint Brandenburgban, Pomerániában, nyugoti Poroszországban és Sziléziában öntudatosan előnyomuló propaganda működik; hogy míg a porosz keleti tartományokban a protestánsok száma a romanismus javára csappan, addig Elzász-Lotharingiában az evangelicus bevándorlottak idáig 61. ezer lélekre rugnak. A mi az Ulmban tartott predikációkat és beszédeket illeti: az ősz elnök D. Fricke mint mindig, most is bátran nyilatkozott a német protestantismus szorongatott helyzetéről, e mellett ki kell emelnünk azt az éles oldal-pillantást, melyet a berlini egyházi főtanács képviselője Koch vetett volt a cre' oldi katolikus gyűlésre. „Hogyha ma hangosabban megfűjük a győzelmi harsonákat, mint valaha, hogyha fényes termékekben szertelen önteltségökben olyan határozatokat hoznak, a melyekben a német nemzet számára minden üdvöt csakis a római egyháznak tulajdonítanak, nekünk egy lutheri ige jut eszünkbe, a mely a tapasztalatból fakadt: „szabad, keresztyén és német — ezek a pápának meg a római udvarnak: halál, méreg, ördög és pokol. Nem szenvedheti, nem láthatja és nem hallhatja őket.“

Az ultramontán sajtóban meglehetősen pikáns tollharc folyt le nemrég a Péterfillérekéről. A Péterfillérek tudvalevőleg azok a kegyes adományok, amelyeket a római katolikus néptől le egészen a napszámosokig és a szolgálókig, a szentséges atya szegénységének a nevében szoktak kicsikarni, holott ugyanő az olasz garantiatörvényben részére megállapított évjáradékot — évenkénti három millió lírát — dacból és dölyfölből megveti. A mint a klerikális „Kölnische Volkszeitung“ olvasta azt a hírt, hogy XIII. Leo pápa föntebb érintett hetykélkedése dacára is, már mintegy 40 millió lírányi pápai üzleti tőkét kuporgatott össze, a mely tehát a IX. Pius által megtakargatott hasonló nagyságu örökséget fogja növelni, hogy a pápa szegénységéről szóló mesét fentarthassa, ezeket írta: „Ha a szentséges atya 40 millió lírát takarított volna meg s helyezett volna el bankokban, úgy mi volnánk az elsők, a kik felhívnök a katolikus világot, hogy többé egy árva garasnyi Péterfillért se adjon ám.“ Csakhogy ezzel a kijelentésével pórul járt; a szintén ultramontán „Deutsche Reichszeitung“ ugyanis el kezdett beszélni „ostobaságok“-ról, kakuktojásról s kedves kollegáját emígyen világosította fel: „Hát komolyan azt hiszi a Köln. Zeit., hogy a pápának ninesen meg az a joga, a mi bármely souverain-nek, sőt minden egyszerű családapának is megvan, hogy t. i. jó napokban tőkét gyűjthessen magának, hogy előre nem látható esetekre, végszükség idejére fedezve legyen? Hát komolyan azt hinné a kölni néplap, miként a szent atyának megtilthatja, hogy ne gyűjtsön missiói alapot, a melynek kamataiból apostoli vicariatusokat és praefecturákat tartanak fenn? Hát mi megsúghatjuk a kölni néplapnak, hogy a szentséges atya e fajta alapokat valósággal és tényleg gyűjtött s ezekhez csakis végszükség idején szándékozik nyúlni.“ Eddig a „Reichszeitung“ közlése és nekünk úgy tetszik, hogy a rossz ügyet nem sokkal tette jobbá. Mert egyfelől bevallja, hogy mindenféle lamentációk dacára is a pápaságnak jelenleg „jó napjai“ vannak és hogy a „végszükség napjai“, amelyekkel a Péterfillérek adományozóit áltatják, ez idő szerint nem léteznek. Másfelől megerősíti a pápa colossalis tőkegyűjtéséről terjengő híreket, a mely tőkét

a szent atya a szegények adományaiból halmoz össze, hogy e tekintetben is oly annyira különbözzék attól, a kinek a helytartója akarna lenni, a mennyire csak lehetséges. Végül pedig azt is elárúlja, hogy a szükség napjaiban a pápa nem mer a hívek hűségére támaszkodni, mint az apostolok és a hajdani püspökök, hanem a Mammon-ra bízza magát, a melyet állami bankokban, különösen Angliának eretnek-bankjában helyezett el. Egyébiránt azt mesélik, hogy a visszautasított három milliót a pápa azért mégis csak megkapja. Legalább Schmitz német felszentelt püspök ezt nemrég „biztos“-nak mondotta. Hogy a pápa a pénzt alattomban az olasz kormánytól venné fel, vagy hogy a porosz pénzügyminiszter adná oda neki a lelkészi javadalmak fölségelésére szolgáló alapból — természetesen pusztá badarság; inkább hihetjük azt, hogy a jezsuita-rend, a melynek egész vasúti vonalai s tengerhajózási vállalatai vannak s a mely vagyonával magát a Rotschild-házat is letrompfolja, adja meg neki, hogy Olaszországgal való kiengesztelődését, az egyházi államról való rendszerellenes lemondását húzza-halassza, megakadályozza.

Németből

— s — a.

KÖNYVISMERTETÉS.

Vallástani, bibliai s egyháztörténelmi rövid vezérfonal. *Ismétlő iskolás ev. ref. gyermekek számára.* Irta: **F. Varga Lajos, majtisi lelkész.** Ara 20 kr.

Ily cím alatt bocsátott közre az ismert költői lelkű lelkész kartársunk egy kis kézi könyvet, melyet — mint szerző mondja — „általános közszükséglet szült“ és a melyről én is szívesen elismerem, hogy úttörő és hézagot pótló művecske.

Nem akar ez nagyobb feltűnést kelteni, nem is igényli magának a kizárólagos dicsőséget, hiszen egy egyházmegye szándékozik ezzel bizonyos feltorlódott akadályokat legyőzni, melyek becsületes munkájának eddigi sikerét kockára tevék.

Tanügyi bizottság állapította meg a feldolgozandó anyagot, meghatározta a keretet, úgy szintén kijelölte ebben a tanfolyamot s bizonyára nem hagyta szó nélkül még a tanmenetet sem.

Nem esoda aztán, ha — a könyvnek minden házagpótló volta dacára is — ily kötött ütlevél mellett nem érvényesülhetett szerzőnek jól és előnyösen ismert egyénisége úgy, mint azt külföldben vártuk; nem lehelte bele művébe azt a jól érző és teremtő melegséget, mely az ő lelkében otthonos és vallásos kedélyéből egyéb munkájánál lépten-nyomon kisugárzik?

Mert ugyan nézzük, mi akar ez a művecske lenni? „Vezérfonal“ „Vallástani“ „bibliai“ „egyh. történelmi“. És csakugyan vezérfonalul el lehet fogadni vallás- és egyh. történelmi szempontból, de *vallástani* tekintetben nem felel meg címének. Nines benne a tulajdonképeni vallásból semmi olyan, a mi szorosan a a hitéletre és az erkölestanra tartozik s így vallástani-társról e könyv alapján kevés szó lehet.

Igaz, ez nem szerző hibája s nem is rovom fel neki, mert hiszen az anyag kijelölését nem bízták reá; de ez a könyvnek mégis szembetűnő hiányossága.

Ne áltassuk ugyanis magunkat azzal, hogy a hit melegsége és az erkölesi érzés erősebb lüktetése nélkül „nagyobb súlytal“ leszünk képesek hatni a református keresztyén érzület ápolására“. Hiszen a hit forrása a

keresztyén életnek, a kiművelt erkölcsi érzés pedig irányítója ezen élet megnyilatkozásának.

Nem szabad azért hiányoznia a hit- és erkölcs-tannak egy vallástani kézi könyvből; mert bár nem állítom, mintha a vallásos élet megteremtésére elég volna a puszta oktatás, a vallástani anyag beemléztetése: azt egyenesen vallom, hogy hit- és erkölcstan tanítása nélkül nem lehet biztos irányt mutatni a vallásosság, vagy akár a református érzület kifejlésének.

Más kérdés az, hol lehet és kell a hit- és erkölcstant eredményesen tanítani? Bizonyára nem az alsó osztályokban. És ha ez így van? talán a fejlettebb koru és értelmű ismétlő iskolások — a gazdasági ismétlő iskolákat tekintve — inkább vasárnapi iskolások leginkább hivatvák arra, hogy a hit és erkölcstanból kellő s úgy szólván, betetőző oktatást nyerjenek.

Nagy hiánya tehát e könyvnek, hogy az anyag kijelölésénél ez a főszenpont figyelmen kívül hagyatott.

De ezen fogyatkozással is üdvözölnünk kell azt mint úttörőt és nagyon érezhető szükség pótlót, annyival inkább, mert a feldolgozott anyag haszonnal értékesíthető vasárnapi (vagy ismétlő) iskoláinkban.

Két dolgot azonban nem akarok elhallgatni:

Egyik a katechetikai oktatás, másik az anyag csoportosítása.

Hogy szerző a katechetikai modort választotta az anyag tárgyalásához, csak helyes és praktikus tanérzékéről tett vele tanúságot; mert különösen vallástani tárgyaknál ez a legmegfelelőbb és könnyen célhoz vezető tanalak.

De el kellett — és jövőben el is kell — magát akkor szánnia arra, hogy a hosszadalmas, olykor szó szaporító kérdéseket mellőzzi, mert ez első feltétele a a jó kérdező tanalaknak.

Katechetikai modornál a kérdések rövidege és világossága fő és minden.

Nem mondom, hogy sokszor vét szerző e szabály ellen, de mégis vannak hosszadalmas kérdései, mint az 5. l. 2. kérd. 22. l. utolsó kérd. 26. l. utolsó kérd. 41. l. kérd. 42. l. kérd. stb.

Az anyag csoportosításánál, t. i. a tanfolyamok megállapításánál tekintettel lennék arra — a hit- és erkölcstant is ide értem egy újabb kiadásnál — hogy *minden osztálynak egy bevégezett egészet nyujtsak az egész felőlelt anyagból.*

Minden tanfolyamra felvennék ugyanis a vallástani, bibliaiismeretési és egyh. történelmi anyagból egy bizonyos mennyiséget, hogy a következő tanfolyam csak kibővítsze lenné az előzőnek s a mennyiben újat nyujt is, annak alapját, kiindulási pontját az előző évben megtalálja.

Szóval a *koncentrikus, gyűrűzetes tanmenet* lenne itt leginkább célravezető, mert igen gyakran meg esik, hogy az első vagy második évben végleg kimarad a növendék a vasárnapi iskolából, mely esetben a következő tanfolyam anyagát teljesen elveszti magára nézve.

Részletesebb kitérést az anyag feldolgozására nézve most nem akarok tenni, mert szerencsének tartom, hogy egy ily közszükséget pótló munka megjelent, még pedig egy tehetséges és gondolkozni szerető szerző tollából. Komoly meggondolással csak ajánlani tudom e munkát mindenkinek.

Sinka Lajos.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

63. A szentesi reform. egyház keletkezésének, küzdelmeinek, külső és belső fejlődésének rövid vázlata.

(Folytatás.)

14. §. A toronyról.

A szomorú emlékü 1746-ik évben nemcsak azzal keserítették meg eleinket, hogy a templomot elvették, hanem mikor 1761-ban már másik templomot építettek az 1760. ápril. 7-én leégett helyébe, még akkor sem engedtek tornyot építeni, hanem csak haranglábat.

Őseink azonban nem estek kétségbe. Jobb jövő reményében bizva, összerakták filléreiket.

1772-ben csakugyan rózsát termett hosszú türelmük, mert megengedték, hogy — a templomtól különálló — tornyot építsenek. Alapját lerakták még ugyanazon évben. Falait felrakták 1773-ban s bevégezték 1774-ben. Magassága volt 12 öl. Került az egész 6909 rh. frt 16 kr.-ba.

A torony frontjára veres márványba ezeket vésték:
1774

Maria Theresia

Romanorum imperatrice vidua

Hungariae, Bohaemiae etc. Regina Apostolica

nec non Augustissimo eiusdem filio

Josepho II-do

Romanorum imperatore Germaniae Rege

Hungariae Bohae: Conregente

Gloriosissime regnantibus, Clementissimeque

Indulgentibus, haec Turris exurgit

quare

pia vota fundit, Plebs et Catus

Reformato Christianus

Oppido Szentés. (V. ö. Hist. 243. l.)

(Ez a felírás az újonnan épült templom tornyának az új parochiával szemben fekvő oldalán ma is megvan!)

Mikor a század elején új templomot építettek eleink a tornyot nem bontották le, hanem odáig vezették a templom falait, úgy hogy a torony megmaradhatott, csak feljebb kellett emelni.

E magasabbra emelt toronyról krónikásunk így ír: „A gombon, a tsillagon és vitorlán levő tűzön tett aranyozást Szegedi Ötvös Bottyán János vitte véghez. Ment ezekre 46 Hollandus arany; az aranyokra való vigyázást az öreg Csó István vállalta magára, minden aranyat az ő szeme előtt kalapált ki és darabolt el az ötvös; ő előtte olvasztotta fel kényesöben.

Feltevődött a Gomb September 17-dikén, mind a nagy Gomb, mely 8 akos, mind a tsillag Gombja, mely 2 akos bévonódott 14 rőf kék posztóval.

Feltették: Somogyi Péter és Nemet Ferenc; mellyet mikor elvégeztek, Somogyi Péter a tsillag tetejében állván, ivott az egész világ egészségéért, lehajigálván a poharat.

Musikáltak oda fen a strása háznál Csonka Palkó bandájával s minden utcák tele voltak bámulókkal.

A Gombba van eresztve mintegy két ittésznyi Réz pixis ebbe van téve alóll egy feketére égetett vastag tserép katulya, mellynek külső oldalára nyomtató tzin betűkkel ezek vágnak bényomva: Ezt a Tornyot építette a Szentesi Refom. Ecclesia saját költségén. Fundamenta letevődött 1772-be s építődött reá 4° 31' fal Csákó Mihály Curátorságában. 12° magasságra építődött 1773—74. Esztbe, Keresztes Mihály Curátorságában. Feljebb rakódott 6 öllel 1825-ben Lakos Mihály Curátorságában. A Strása ház épült és Gombja

feltevődött 1826-ban Kováts István Curátorságában, a mikor Predikátorok voltak: Kis Bálint és Dobossy Mihály. Bíró: Lakos Mihály. Esküttek: Nagy János, Deső Mihály, Berényi Pál, Sós József, Horvát István Presbyterialis személyek: Doctor Sebök Sámuel, Fisc. Dobossy Lajos, Ns. Papi Boros Sámuel, Ns. Borsos János, Keresztes János, etc. V. Curator: Ns. Dobossy József. Jegyző: Teremi János. Kántor: Kása Mihály, Rector: Tatár Ferenc. Tanítók: Gyarmati Ferenc, Kőrösi Mihály, Szabó János. Praeceptorok: Mészár József, Fejér Mihály, Torkos Miklós. Egyháziak: Barta Mihály, Vas János.

A katuja fedelén van az Ekklesia tzimere ezen körül irással; „*Palma sub pondere crescit.*”

Belől a Katujába vagynak téve egy néhány pénzék.

A tserép katulya mellé tevődött az Ekklesia minden tagjainak neveik az 1825-diki Conscriptio szerint. Az oskolába járó férfi és leány gyermekeknek nevei.

Ezen kívül mintegy félárkusnyi papiros, mellyen a Torony építés Historiája rövideden előadódik. S utánna ezek vagynak téve: Hazánk Jó Királya volt ekkor I-ső Ferentz, Királyné Carolina Augusta. Palatinus József. Még meg nem osztzott földes urai a városnak Gróf Károlyi István, Lajos és György. Főispány N. M. Hertzeg Grassalkovich Antal. Ekklesia Előljárók Fő Curator Semptemvir Péchy Imre. Superintendens: Budai Ésaiás. Esperest: Juhász István. (v. ö. Hist. 525—527. l.)

Ugy a templomot, mint a tornyot villámhárítóval látták el.

15. §. Az egyház pecségeiről.

Legnyomatékosabb bizonyítéka annak, hogy Szent-lakói, a múlt század közepéig csakugyan túlnyomólag reformátusok voltak, az a körülmény, hogy az egyház a városi tanács főfelügyelete alatt állott s bár 1730—40 körül már választottak ugyan egyházi gondviselőt (curator), de az a városi főbírónak tartozott számadást adni eljárásáról és a számadásokra a város pecsétjét nyomták.

Az egyház első pecsétnyomója 1766-ban készült, de az hibásan levén kimetszve, 1787-ben Bazsó Mihály kurátorságában másikat metszettek.

Körirata ez volt: „*Sigillum Ecclesiae Szentesiensis.*” A körön belül, középen egy pálma s a pálma mellett két oldalon ez a latin közmondás: „*Palma sub pondere crescit.*”

1855-ben Horváth Ferenc kurátorságában a lelkészek használatára is csináltattak pecsétnyomót, melyen az új templom alakja s végénél egy pálma látszik.

Körirata ez: „*A Szentesi Ref. Egyház Lelkipásztori Pecsétje 1855.*”

1876-ban Csukás Bénéámin főgondnoksága idején az egyház régi pecsétét megsemmisítették és újat készítettek, külön az egyház, külön a főgondnoki hivatal számára. Mindkét pecsét belső kisebb körében áll egy pálma, a pálma felett pedig felkör alakban ez a jelmondat: „*PAL. SUB POND. CRESC.*”

A belső körön kívül az egyház pecsétjén ez: „*A SZENTESI REF. EGYHÁZ PECSÉTJE 1876.*”; a főgondnoki pecséten meg ez a körirat: „*A SZENTESI REF. EGYHÁZ GOND. HIVATALA.*”

Az 1855-ben készült lelkészi pecsét helyett 1880-ban mindkét lelkész számára újat metszettek, a melyek épen olyanok, mint az 1855-iki csak az évszám 1855 helyett 1880.

16. §. Az iskolákról.

Azon a helyen, hol most a központi fiiskola áll a XVII-ik század elejétől 1747-ig a városháza állott. Mikor aztán a templomot, paplakot és iskolát elvették,

a még ekkor tisztán ref. vallásu előjáróság az uraság beleegyezésével átadta a városházát iskola helyiségül.

Itt nyomorogtak a muzsák egészen a jelen század elejéig. Már előbb belátták ugyan, hogy az iskolahelyiség szűk s, egészségtelen is, de Kiss Bálint koráig maradt minden a régiben. E nagy ember törhetlen és akadályt nem ismerő akaraterejének és a nevelés szentügye iránti lelkesedésének köszönhető a központi emeletes fiiskola felépítése.

A tudományok ezen — amaz idők viszonyaihoz képest — igen fényes hajlékát 1803-ban kezdték építeni s a következő évben teljesen elkészülvén, rendeltetési céljának át is adták. Déli kapuja felett a falon eme szavak olvashatók:

A
Szentesi Helvét hitv.
Közönség költségén
építettett
1804-ik évben.

Nem tartom célszerűtlennek és feleslegesnek fel-
említeni azt, hogy ezen épület, mely eleink hitbuzgó-
ságát fényesen hirdeti, 16,232 váltó frt s 42 kr.-ba
került.

A leányiskolák sorsa még sokkal mostohább volt. Elődeink nem sok gondot fordítottak a leányok nevelésére. Ha iskola volt; nem volt tanító; ha tanító volt; nem volt épület, hanem egyik házból a másikba vándoroltak.

A fáradhatlan erélyü és elévülhetlen érdemü Kiss Bálint figyelemmel kísérvén a művelt külföld tanügyi mozgalmait: igyekezett az iskolákat fejleszteni, a tanítási rendszert javítani, szóval a tanügyet a kor színvonalára emelni.

Mindenekelőtt újabb, célszerűbb iskolák építetése-
séről gondoskodott. A meglévő felsőpárti leányiskola
épületét kijavíttatta, az alsópárton és a temető utcában
új leányiskolát, a felsőpárt belső részén pedig új fiiskolát
létesített.

1858-ban volt az egyháznak 9 iskolája, s ugyan-
annyi tanítója. A szabad iskoláztatás (tandij mentesség)
folytán azonban a növendékek száma nagyon meg-
szaporodván, elodázhatlanná vált az iskolák és tanítók
számának szaporítása.

A gymnasium felállításával egyidejűleg a város
felső részén 2600 frtért iskola helyiségül egy szép nagy
telket s házat vásárolt az egyház. A rajta levő épüle-
teket iskolai tantermekké, s alkalmas tanítói lakokká
átalakítván, már az 1860-ik évben e helyen két új
iskolát adott át a közművelődés számára.

Most már gyorsan következett egymásután az
elemi oktatás előbb vitele. Az alsópárti leányiskolánál
b. e. Szabó János tanító — ki több mint félszázadon
át közmegelegedésre működött és közbeesülésben élt —
jól megérdemelt nyugalomba vonulván: iskoláját két
részre osztották s két tanítói állomást rendszeresítettek.

A felsőpárti belső iskolánál 3 új tanterem épült.
A Kiserben új iskola, új iskola helyiség és tanítói
lak készült. Szóval az ötvenes évek végétől tanügyünk
— mint mindenütt, úgy itt is — rohamos fejlődésnek
indult s míg 1858-ban csak 9 tanítója volt az egyház-
nak ugyanannyi iskolával, addig ma 20 iskolában 26
tanító csepegteti az ifjú nemzedék szívébe a jó erkölcs
vallásosság és tudomány ígét.

Pap Lajos,
körlelkész és vallástanár.

Berky Sándor,
segédlelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület** központi bizottsága f. hó 16-án tartott gyűlésében, a kisújszállási presbyterium és tanári kar ismételt szíves meghívása után, az elhalasztott idei egyleti közgyűlés helyéül újlag *Kisújszállást* tűzte ki, napjaul pedig f. évi *december hó 29 és 30-ikát* állapította meg. Lépéseket tesz továbbá a bizottság a gyűlés elhalasztása folytán visszakért *kedvezményes vasuti jegyeknek* meghosszabbítása, esetleg új jegyek kiadása iránt. A gyűlés *programmja* mindenben marad a régi, de újra nyomatik és küldöztetik szét a tagoknak. A bizottság mély megilletődéssel fogadta *Benő János*, kisújszállási főgymn. tanár kora halálát és a tanári kar előtt részvételnek adott kifejezést. Azután tudomásul vette az *irattárnak* a jegyző által való rendezését s utasította a jegyzőt, hogy az együvé tartozó értékesebb iratokat külön-külön köttesse be a központi bizottság jegyzőkönyveivel együtt, valamikor ezek mind fontosak lesznek a történet-kutató előtt. Végül az *alapszabály-módosítási tervet* vette a bizottság beható tárgyalás alá és egy azzal összefüggő *Ügyrend* készítésére, melyben az egyesület egész munkaköre részletezve legyen, bizottságot küldött ki, melynek tagjai *Dóczy Imre* elnökle alatt Elek Lajos, Orosz István, dr. Gulyás István és S. Szabó József jegyző.

— **A debreceni főiskola igazgató tanácsa** f. hó 20. d. e. tartotta szervezködő gyűlését főt. Kiss Áron püspök és méltóságos gróf Degenfeld József egyházkerületi főgondnok urak elnökle alatt. A jegyzői toll vitelével ad hoc Sass Béla theol. ak. tanárt bizta meg az elnökség, különben a jegyző megválasztást elodázták a tavaszi gyűlésre, ha majd egy az igazgató tanács s a főisk. gazdasági tanács tagjaiból alakítandó egyes küldöttség a jegyző tiszteletdíjára vonatkozólag véleményt ad. Az ügyrend kidolgozásával valamint a gazdasági tanács j.-könyveinek ez alkalommal való átvizsgálásával s az egyházkerületi közgyűléshez a plenum nevében való jelentéstétellel egy öt tagu albizottságot biztak meg, a mely Dávidházi János esperes elnökle alatt dr. Bacsoni Lajos, K. Kiss József, Kovács József és Sass Béla tagokból áll. Dr. Helle Károlyt, főisk. kiváló képzettségű jogtanárt, a ki külföldi tanulmány-újtára a m. kir. kormánytól 500 frt ösztöndíjat nyert, az igazg. tanács a f. tanév második felére szabadságot; helyettese dr. Bartha Béla kartársunk lesz. A Dóczy Imre középiskolai felügyelővé történt megválasztásával megüresedett egy 1400 frtos fizetési osztályba 1898. július 1-től kezdődő hatálylyal, szavazattöbbséggel, Elek Lajos főgymn. tanár soroztatott be. A középiskolai felügyelő s a főiskolai tanári nyugdíjintézeti közgyűlés több jelentésének letárgyalása után gyűlés déli 1 órakor a fáradhatatlan elnökség éltetésével véget ért.

— **Tanárjelölés.** A debreceni kollégium főgymnásiumában a *Dóczy Imre* középisk. felügyelővé történt választása folytán megüresedett classica philologiai tanszékre okt. hó 10-éig a következők adták be pályázatukat: 1. *Baltházár Gábor* kézsmárki, 2. *Soós József* kisújszállási, 3. *Révész Lajos*, debreceni helyettes, 4. *Dombi László* sárospataki és 5. *Papp János* karcagi okleveles tanárok. Ezeke a főgymn. tanári kar s utánna a közös tanári kar minősítésük foka, tanári gyakorlatuk és irodalmi működésük alapján a következő ajánlati sorrendben terjesztette a főisk. igazgató tanács s általa a közgyűlés elé: 1. *Soós József*, 2. *Baltházár*

Gábor, 3. *Révész Lajos*. Dombi Lászlót, habár valamennyi közt a legjobb oklevele van is s habár személyesen is ismeri értékét az összes tanári kar, még sem terjeszthette föl ajánlólag, miután magyar-latinból van oklevele, tehát a pályázat kellekeinek nem felel meg. Végül Papp Jánost pályázatának hiányos volta miatt mellőzni kívánja a tanári kar. Különben az igazgató tanács, gyakorlati szempontokból, azt tanácsolja a kerületnek, hogy a választást a mostani lezárt pályázat alapján majd csak a tavaszi gyűlésen ejtse meg.

— **Mária — a világ új Megváltója.** A *Religió* legközelebb a „szent olvasó“-ról és csudálatos hatásáról elmélkedvén, cikkét ezzel végzi: „Most érte el a baj, a veszedelem legfőbb fokát. Ha újra megmenti Isten a világot — és ő meg fogja menteni azt — akkor a szabadulás és üdv az Isten anyjától fog jönni. Nagy és ünnepélyes győzelemre van szükségünk és éppen azért hisszük, hogy az Ur ennek a győzelemnek egész dicsőségét Máriának tartotta fenn. Ime XIII. Leó pápa rosaliális szent buzdításainak a titka, ime a szent-olvasó huzgó elimádkozásainak a szükségessége és — célja.“ Így csinálja a pápa s utánna a kath. klérus és sajtó a hangulatot Mária megváltóvá emelése s azután majd istenítése mellett. Hogy ez a mai mérhetetlen Mária-kultusból kifolyólag nem nagy idő kérdése, szinte bizonyosra vehetjük.

— **A német császár keleti útjában**, nagyszámú kitudóségek kíséretében, már jól előre haladt. Magyarországból a kíséretben van Zelenka Pál, tiszai kerületi ág. ev. püspök. A német császár keleti útjának célja, hogy részt vegyen a Megváltóról nevezett jeruzsálemi német ev. templom fölavatásának ünnepélyében, ezzel függ össze aztán a német protektorság biztosítása keleten. A fölavatást dr. Dryander udvari főlelkész s general-superintendens fogja végezni, az ünnepi beszédet pedig Hoppe, jeruzsálemi lelkész tartja.

— **Halálozások.** *Dr. Klamarik János* nyug. miniszteri tanácsos e hó 8-án 66 éves korában, Besztercebányán elhalt. Hosszú időn át kiváló buzgósággal és tehetséggel szolgált a hazai tanügyet előbb mint tanár, azután mint főigazgató, végre, mint miniszteri tanácsos. Magas állásában úgy a tanügy-politika, mint a kormányzat tekintetében egyaránt kimutatta rátermettségét. Nagyrésze volt az 1882-iki középiskolai törvény létrehozásában, de különösen e törvény alapján középiskoláink újjászervezésében. Sokat tett a felekezeti iskolák érdekében is úgy a tanterv, mint a kormányzat tanári javadalmazás és fegyelmi szabályzat körül is. Iskoláink magassabbra emelkedését, kiegészítését s állami segítyezését mindig melegen szíven hordozta. Végül megalapította a nem állami tanárok országos nyugdíjintézetét. Ily nagyarányú tevékenység mellett még irodalmilag működni is ráért. Irt *Lélektant*, *Gondolkodástant* s kiadta a *magyar középiskolák történetére és szervezésére vonatkozó* nagy és nélkülözhetetlen két kötetes munkáját. Nevét hálásan emlegetjük s emlékét megőrizzük. — *Benő János*, kisújszállási ev. ref. főgymn. tanár e hó 14-én hosszas szenvedés után 43 éves korában elhunyt. A megboldogult rendkívül széles ismeretkörű, képzett és lelkiismeretes tanár volt. A tudás utáni olthatatlan szomja vitte korai sirjába is. Egy időben igazgatója volt a kisújszállási gymásiumnak, melynek kiegészítésében és újjászervezésében tetemes része van. Mikor azonban a gymn. kiegészült, látván, hogy az igazgatósággal járó izgalmak nem neki valók, visszavonult ez állásától, illetve nem engedte meg, hogy

az új választás alkalmával neve még csak említve is legyen. Pár év múlva halálos betegség támadta meg, úgy hogy ideiglenesen nyugalomba kellett mennie s lassan-lassan előhalottá vált, míg végre a halál megváltotta szenvedéseitől. Özvegycet hagyott hátra. Temetése a város és a közeli vidék nagy részvételével e hó 16-án ment végbe. Haláláról a kisújszállási ev. ref. főgymn. tanári kar a következő gyászjelentést adta ki: A kisújszállási ev. ref. főgymnasium tanári kara mély fájdalommal tudatja szeretett kartársának s egy időben az intézet igazgatójának *Benő János* főgymnasiumi tanárnak folyó évi október 14-én életének 43-ik, tanári működésének 16 ik évében hosszú szenvedés után történt gyászos elhunytát. Temetése folyó hó 16-án délután 3 órakor lesz a háznál és a sírkertben tartandó imával. Kisújszállás, 1898. október 15. Legyen áldott a mindnyájunk által szeretett nagyérdemű jó kartárs emlékezte!

— *A hátralékok beküldését ismételten sürgetőleg kérjük.*

TARTALOM-JEGYZÉK: A tanítói korpótlékok ügye. Gergely Károly. — Egy váratlan kirohanásról. Csécsi Imre. — Közéletünk: Nyílt levél nt. Mitrovics Gyula lelkész úrhoz. Garzó Gyula. — Az avas-újvárosi ev. ref. egyház örömmünnepe. Hajdu Zsigmond. — A balázsfalvi ev. ref. egyház kérelme. — Külföld: Olaszország. Németország. — a. — Könyvismertetés. Sinka Lajos. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 63. A szentesi reform. egyház keletkezésének, küzdelmeinek, külső és belső fejlődésének rövid vázlata. Pap Lajos és Berky Sándor. — Külföldiek.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos és Bartha Béla dr.**

Pályázat
a csanád-apátfalvi ev. reform. leányegyház lelkész-jellegű tanítóságára.

Fizetés: 600 frt készpénz.

60 frt fűtési átalány, melyből a tanterem is fűtendő.

50 frt az apátfalvi ref. növendékek vallásbeli oktatásáért.

Más vallású gyermekektől személyenként 4 frt tandíj.

Egyházkerület által megállapított stóla.

Szabadlakás kerttel.

Elválasztott köteles a lelkészi és kántortanítói teendőket végezni. Minden héten vasárnap egyszer, sátoros ünnepeken kétszer istenítiszteletet tartani. Az egykilométerre fekvő Apátfalvára minden héten egyszer átmenni az ottani ref. növendékek vallásos oktatására. Köteles az egyház számadását évenként a gondnokkal együtt összeállítani, általában a számadáshoz tartozó minden dologban a gondnoknak segíteni.

Lelkészi és tanítói oklevéllel bíró egyének pályázhatnak.

Egy évi ideiglenesség s a kívánt eredmény felmutatása után állandósíttatik.

Pályázati kérvények okmányok a *makói* ev. ref. anyaegyház elnökségéhez *f. év november hó 5-ig* beküldendők.

As egyhástanács elnöksége.

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ajánlja dúsán berendezett

férfi-, fiu- és gyermek-ruha üzletét,

mely egy félszázad előtt lett alapítva és hála Istennek, a legjobb hírnévnek örvend.

Áraink határozottak, olcsók.

Minden egyes ruhadarab saját műhelyemben, személyes felügyeletem alatt, legizlésebben készült el s így a legkényesebb igényeket is kielégíthetem.

Kérem a nt. lelkész, tanár és tanító urakat b. bizalmukkal úgy, mint eddig szerencsétetni.

Czégemre kérek vigyázni!

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debrecenben, főpiac, a főpostával szemben.